

ТЕМА 5. Право промислової власності. Правове регулювання нетрадиційних об'єктів права інтелектуальної власності.

(2 год)

ПЛАН

1. Поняття патентного права, його об'єкти та суб'єкти.
2. Патент та його види.
3. Поняття та види нетрадиційних об'єктів інтелектуальної власності. Їх характеристика.

1. Право промислової власності (патентне право) – це сукупність норм, що регулюють особисті немайнові та майнові відносини, які виникають у зв'язку зі створенням, оформленням і використанням винаходів, корисних моделей і промислових зразків.

В суб'єктивному значенні патентне право - це право інтелектуальної власності особи на винахід, корисну модель чи промисловий зразок, що охороняється законом.

Об'єктами патентного права є результати науково-технічної творчості чи художнього конструювання, що відповідають вимогам чинного законодавства та умовам патентоздатності (патентоспроможності), зареєстровані у державному реєстрі як винаходи, корисні моделі чи промислові зразки, права на які засвідчуються патентом та охороняються законом.

Умови патентоздатності - це вимоги, що пред'являються законодавством до результатів творчої діяльності для кваліфікації їх як об'єктів патентного права: новизна, винахідницький рівень та промислова придатність (у тому чи іншому їх поєднанні). Саме через їх перелік у більшості країн світу дається поняття винаходу, корисної моделі та промислового зразка.

Винахід - це результат інтелектуальної діяльності людини у будь-якій сфері технології, що є новим, має винахідницький рівень і промислово придатним.

Корисна модель - це результат інтелектуальної діяльності людини у будь-якій сфері технології, що є новим і промислово придатним.

Промисловий зразок - результат творчої діяльності людини у галузі художнього конструювання, якщо він є новим. Закріплення стосовно промислового зразка лише одного критерію патентоздатності, на відміну від винаходу та корисної моделі, можна пояснити особливістю самого об'єкта, бо у даному випадку правовій охороні підлягає зовнішній вигляд промислового виробу. Зокрема, в автомобілі міститься велика кількість винаходів і корисних моделей, а зовнішній вигляд останнього і окремих його складових - це промислові зразки.

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки», промисловий зразок – це результат творчої діяльності людини в галузі художнього конструювання. Об'єкти промислового зразка визначають зовнішній вигляд (дизайн) промислового виробу і призначені для задоволення естетичних та ергономічних потреб (ст. 461 Цивільного кодексу України та ст. 5 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки»). Не можуть одержати правову охорону як промислові зразки: - об'єкти архітектури (крім малих архітектурних форм), промислові, гідротехнічні та інші стаціонарні споруди; - друкована продукція; - об'єкти нестійкої форми з рідких, газоподібних, сипких або подібних до них речовин тощо.

Патентовласниками винаходів, корисних моделей та промислових зразків можуть бути: винахідники винаходів і корисних моделей та автори промислових зразків; роботодавці - стосовно службових об'єктів у випадках і на умовах, передбачених законодавством; правонаступники - особи, яким винахідники, автори промислових зразків чи роботодавці передали свої майнові права; спадкоємці патентовласників.

Первинним суб'єктом є винахідник та автор промислового зразка, тобто фізичні особи, творчою працею яких створено об'єкт інтелектуальної власності. Саме вони, за загальним правилом, мають право на одержання патенту, якщо інше не встановлено законодавством. Слід враховувати, що якщо особа не внесла особистого творчого внеску в створення винаходу, корисної моделі чи промислового зразка, а надала тільки технічну, організаційну чи матеріальну допомогу при його створенні і оформленні заявки, у неї не виникає право на

одержання охоронного документа. При спільному створенні об'єкта кількома особами, вони мають однакові права на одержання патенту, якщо інше не передбачено домовленістю між ними.

Суб'єктами права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок можуть бути також інші особи, які набули прав за договором чи законом (так звані, похідні суб'єкти патентного права). Похідним суб'єктом патентного права є роботодавець винахідника (автора промислового зразка) – тобто особа, яка найняла його як працівника за трудовим договором (контрактом). Роботодавець може бути суб'єктом права інтелектуальної власності лише на службовий винахід, корисну модель чи промисловий зразок. Службовим визнається винахід (корисна модель) створений працівником: - у зв'язку з виконанням службових обов'язків чи дорученням роботодавця за умови, що трудовим договором (контрактом) не передбачене інше; - з використанням досвіду, виробничих знань, секретів виробництва і обладнання роботодавця.

Окрім роботодавця похідним суб'єктом патентного права може бути також замовник та правонаступник (у тому числі спадкоємець). Похідним суб'єктом інтелектуальної власності на секретні винаходи (корисні моделі) може бути держава.

Допоміжними суб'єктами патентних правовідносин є патентні повірені, Державна служба інтелектуальної власності та Державне підприємство «Український інститут промислової власності». Патентний повірений надає фізичним та юридичним особам допомогу і послуги, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності, представляє їх інтереси в установах, що стосуються інтелектуальної власності, а також судових органах тощо.

2. Як уже зазначалось, патент є основним охоронним документом на винаходи, корисні моделі та промислові зразки, що засвідчує пріоритет, авторство і набуття права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель чи промисловий зразок. Саме він підтверджує визнання державою результату творчої діяльності об'єктом патентного права.

Законодавством передбачені такі його різновиди: патент на винахід, патент на корисну модель, патент на секретний винахід, патент на секретну корисну модель, патент на промисловий зразок.

Патент на винахід видається за результатами кваліфікаційної експертизи заявки на винахід. Патент на корисну модель видається за результатами формальної експертизи заявки на корисну модель. Патент на секретний винахід видається на винахід, віднесений до державної таємниці. Патент на секретну корисну модель видається на корисну модель, віднесену до державної таємниці. Патент на промисловий зразок видається за результатами експертизи заявки на промисловий зразок.

Особливість правової охорони об'єктів інтелектуальної власності полягає у тому, що майнові права на них обмежені у часі, оскільки існують протягом строку чинності охоронного документа. Стаття 465 ЦК та спеціальні закони передбачають, що строк чинності виключних майнових прав інтелектуальної власності на винахід спливає через двадцять років, що відраховується від дати подання заявки. Цей строк може бути продовжений у встановленому законом порядку щодо винаходу, використання якого потребує спеціальних випробувань та офіційного дозволу. Зокрема, строк дії патенту на винахід, об'єктом якого є лікарський засіб, засіб захисту тварин, засіб захисту рослин тощо, використання якого потребує дозволу відповідного компетентного органу, може бути продовжено за клопотанням власника цього патенту на строк, що дорівнює періоду між датою подання заявки та датою одержання такого дозволу, але не більше ніж на п'ять років.

Строк чинності виключних майнових прав інтелектуальної власності на корисну модель спливає через десять років, а на промисловий зразок - через десять років і може бути продовжений, але не більше ніж на п'ять років від дати подання заявки в установленому законом порядку. Строк дії патенту на секретний винахід і патенту на секретну корисну модель дорівнює строку засекречування об'єкта, але не може бути довшим від строку дії охорони винаходу (корисної моделі).

Усі охоронні документи підлягають обов'язковому внесенню до відповідного реєстру: Державного реєстру патентів і деклараційних патентів України на винаходи, Державного реєстру деклараційних патентів України на корисні моделі, Державного реєстру патентів і деклараційних патентів України на секретні винаходи, Державного реєстру деклараційних патентів України на секретні корисні моделі, Державного реєстру деклараційних патентів України на промислові зразки.

Права, що випливають з патенту, діють від дати публікації відомостей про його видачу, а права, що випливають з патенту на секретний винахід чи з патенту на секретну корисну модель, - від дати внесення інформації про нього до відповідного Реєстру.

Особистим немайновим правом винахідника та автора промислового зразка є право авторства, яке є невід'ємним і охороняється безстроково. Винахідник також має право на присвоєння свого імені створеному ним винаходу чи корисній моделі.

Майновими правами інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок є: право на використання винаходу, корисної моделі, промислового зразка; виключне право дозволяти використання запатентованого об'єкта (видавати ліцензії) іншим особам; виключне право перешкоджати неправомірному використанню винаходу, корисної моделі, промислового зразка, у тому числі забороняти таке використання іншим особам; інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом (ст. 464 ЦК).

Патент надає його власнику виключне право використовувати винахід, корисну модель чи промисловий зразок за своїм розсудом, якщо таке використання не порушує прав інших власників патентів.

Виключні права власника патенту на секретний винахід і патенту на секретну корисну модель обмежуються Законом «Про державну таємницю» і відповідними рішеннями Державного експерта з питань таємниць.

Дії, які не визнаються порушенням прав патентовласника, передбачені ст. 470 ЦК, ст. 31 Закону «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» і ст. 22 Закону «Про охорону прав на промислові зразки».

Право авторства є невід'ємним особистим правом та охороняється безстроково. Майнові права на об'єкти патентного права є чинними з дати, наступної за датою їхньої державної реєстрації.

Строк чинності виключних майнових прав інтелектуальної власності на винахід спливає через двадцять років, що відліковуються від дати подання заявки на винахід в установленому законом порядку.

Строк чинності виключних майнових прав інтелектуальної власності на корисну модель спливає через десять років, а на промисловий зразок – через п'ятнадцять років від дати подання заявки на корисну модель в установленому законом порядку.

Законодавство передбачає існування патентних зборів, які є обов'язковими платежами, що державні або інші органи стягують з фізичних та юридичних осіб за надані послуги. Перелік зборів, розміри і порядок їхньої сплати регламентується Постановою КМУ.

У патентному праві існують наступні збори:

збір за подання заявки;

збір за проведення експертизи на винахід по суті;

збір за видачу патенту;

річний збір – це збір, який сплачують за підтримання чинності патенту на винахід (корисну модель), промисловий зразок.

Відповідно до ст. 466 ЦК чинність майнових прав інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок може бути припинено достроково за ініціативою особи, якій вони належать, якщо це не суперечить умовам договору, а також у інших випадках, передбачених законом.

Підстави припинення дії патенту передбачені ст. 32 Закону «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» і ст. 24 Закону «Про охорону прав на промислові зразки».

Чинність достроково припинених виключних майнових прав може бути відновлено у порядку, встановленому законом, за заявою особи, якій ці права належали у момент їх припинення (ст. 468 ЦК).

Підстави визнання патенту повністю чи частково недійсним передбачені ст. 33 Закону «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» і ст. 25 Закону «Про охорону прав на промислові зразки».

Патент може бути визнано у судовому порядку недійсним повністю або частково у разі: а) невідповідності запатентованого винаходу, корисної моделі чи промислового зразка умовам патентоздатності; б) наявності у формулі винаходу (корисної моделі) чи у сукупності суттєвих ознак промислового зразка ознак, яких не було у поданій заявці; в) порушення порядку патентування винаходу чи корисної моделі в іноземних державах; г) видачі патенту внаслідок подання заявки з порушенням прав інших осіб.

3. У ст. 457 ЦК України зазначено, що **наукове відкриття** — це встановлення невідомих раніше, але об'єктивно існуючих закономірностей, властивостей та явищ матеріального світу, що вносять докорінні зміни у рівень наукового пізнання.

У сучасних умовах більшість наукових відкриттів є наслідком колективної роботи вчених, які можуть бути визнані співавторами відкриття.

У ст. 458 ЦК України зазначено, що автор наукового відкриття має право надати науковому відкриттю своє ім'я або спеціальну назву.

Право на наукове відкриття засвідчується дипломом та охороняється у порядку, встановленому законом.

Захист прав авторів наукових відкриттів здійснюється за допомогою тих самих способів і в тому самому порядку, що і захист прав авторів винаходів, промислових зразків та інших об'єктів права інтелектуальної власності.

Відносини щодо правової охорони **компонування напівпровідникового виробу** в Україні регулюються ЦК України (статті 471-480) та Законом України «Про охорону прав на компонентування напівпровідникових виробів».

Компонування напівпровідникового виробу вважається придатним для набуття права інтелектуальної власності на нього, якщо воно є оригінальним. Набуття права інтелектуальної власності на компонування напівпровідникового виробу засвідчується свідоцтвом.

Відповідно до ст. 473 ЦК уб'єктами права інтелектуальної власності на компонування напівпровідникового виробу є автор компонування напівпровідникового виробу та інші особи, які набули прав на компонування напівпровідникового виробу за договором чи законом.

Майновими правами інтелектуальної власності на компонування напівпровідникового виробу є:

- 1) право на використання компонування напівпровідникового виробу;
- 2) виключне право дозволяти використання компонування напівпровідникового виробу;
- 3) виключне право перешкоджати неправомірному використанню компонування напівпровідникового виробу, в тому числі забороняти таке використання;
- 4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Майнові права інтелектуальної власності на компонування напівпровідникового виробу є чинними з дати, наступної за датою їх державної реєстрації.

Строк чинності виключних майнових прав інтелектуальної власності на компонування напівпровідникового виробу спливає через десять років, що відліковуються від найбільш ранньої з таких дат:

закінчення календарного року, в якому компонування було вперше використане на комерційній основі будь-де у світі;

закінчення календарного року, в якому була подана належним чином оформлена заявка на державну реєстрацію.

У разі припинення чинності виключних майнових прав інтелектуальної власності на компонування напівпровідникового виробу воно може вільно та безоплатно використовуватися будь-якою особою, за винятками, встановленими законом.

Правова охорона **раціоналізаторської діяльності** в Україні на законодавчому рівні забезпечується ЦК України. Раціоналізаторська пропозиція — це визнана юридичною особою пропозиція, що містить технологічне (технічне) або організаційне рішення у будь-якій сфері її діяльності.

Об'єктом раціоналізаторської пропозиції може бути об'єкт або процес.

Раціоналізаторська пропозиція має бути визнана юридичною особою, до якої вона подана. Щоб отримати правову охорону, раціоналізаторська пропозиція, зокрема, має:

1) стосуватися профілю підприємства;

2) бути новою;

3) бути корисною для підприємства, на якому вона подана. Обсяг правової охорони раціоналізаторської пропозиції визначається її описом, а також кресленнями, якщо вони подані.

Суб'єктом права інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію є її автор та юридична особа.

Автор раціоналізаторської пропозиції має право на добросовісне заохочення від юридичної особи, якій ця пропозиція подана. Юридична особа, яка визнала пропозицію раціоналізаторською, має право на використання її в будь-якому обсязі.

Відносини у сфері правової охорони селекційних досягнень регулюються ЦК України, та законами України.

Відповідно до ст. 485 ЦК України до прав інтелектуальної власності на сорт рослин і породи тварин належать:

1) особисті немайнові права інтелектуальної власності (наприклад, авторство) на сорт рослин, породи тварин, засвідчені державною реєстрацією;

2) майнові права інтелектуальної власності на сорт рослин, породи тварин, засвідчені патентом;

3) майнове право інтелектуальної власності на поширення сорту рослин, породи тварин, засвідчене державною реєстрацією.

Суб'єктами цього права інтелектуальної власності є автор сорту рослин, породи тварин; інші особи, які набули майнових прав за договором чи законом.

Майновими правами суб'єктів є: право на використання сорту рослин, породи тварин, придатних для поширення в Україні, виключне право дозволяти використання сорту рослин, породи тварин, виключне право перешкоджати неправомірному використанню сорту рослин, породи тварин, у тому числі забороняти таке використання, інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Виключні майнові права є чинними з дати, наступної за датою їх реєстрації. Ці права чинні: на сорт рослин та породу тварин - 30 років, окремо для дерев та винограду - 35 років, що відліковуються з 1 січня року, наступного за роком державної реєстрації прав. Ці права також можуть припинятися достроково та поновлюватися відповідно до закону.

Комерційна таємниця - це інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію.

Комерційна таємниця є одним із видів таємної (секретної) інформації. Таємною визнається інформація, яка містить державну, професійну, банківську таємницю, таємницю досудового розслідування та іншу передбачену законом таємницю.

Інформація, яка становить комерційну таємницю характеризується сукупністю ознак: секретність (таємність); комерційна цінність; захищеність.

Різновидом комерційної інформації є банківська таємниця, відомості технічного, організаційного, комерційного, виробничого та іншого характеру, за винятком тих, що відповідно до чинного законодавства не можуть бути віднесені до комерційної таємниці.

Комерційною таємницею вважається лише та інформація, що стосується підприємницької діяльності. Тому суб'єкти підприємницької діяльності є суб'єктами прав на комерційну таємницю.

Майновими правами на комерційну таємницю є:

- 1) право на використання комерційної таємниці;
- 2) виключне право дозволяти використання комерційної таємниці;
- 3) виключне право перешкоджати неправомірному розголошенню, збиранню або використанню комерційної таємниці;
- 4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.